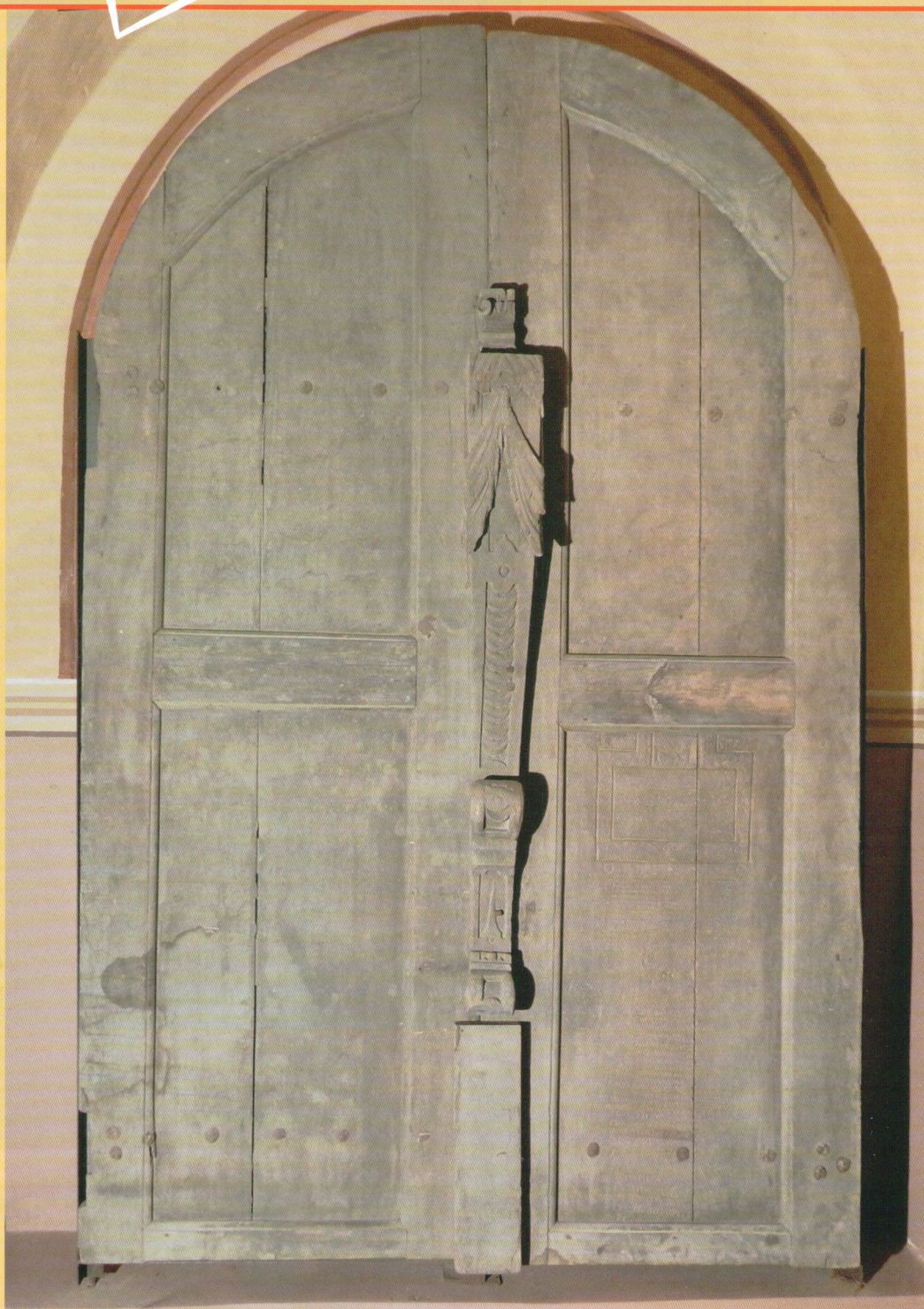

ISSN 1993-1999

БЕЛАРУСКІ ГІСТАРЫЧНЫ ЧАСОПІС

9

2019

"Вечна будзеш ты малады, Брэст наш, квітнеючы горад!": як адзначалася 950-годдзе Брэста

Сёлета адзначаецца 1000-годдзе Брэста. Аднак святкаванне Дня горада стала традыцыйным толькі з канца 1980-х гг. З сярэдзіны 1990-х гг. свята штогод пачалі ладзіць 28 ліпеня (у дзень вызвалення Брэста ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў).

А ўпершыню масавыя святочныя ўрачыстасці былі праведзены ў горадзе над Бугам у 1969 г., калі адзначалася яго 950-годдзе.

Раней за 1969 г. буйных святкаванняў юбілеяў горада не адбывалася. Сваё 900-годдзе Брэст сустрэў у няпросты час: у гады Першай сусветнай вайны ён быў моцна разбураны¹. Яшчэ адну з юбілейных дат у гісторыі Брэста — 550-годдзе надання яму магдэбургскага права ў 1390 г. (першым з беларускіх гарадоў) — улады Польскай дзяржавы, у склад якой уваходзіла Заходняя Беларусь, планавалі адзначыць у 1940 г. Пра гэта сведчыць пратакол пасяджэння Брэсцкай гарадской рады ад 10 сакавіка 1939 г., на якім была выбрана камісія для святкавання гэтай падзеі². Аднак запланаваныя ўрачыстасці не адбыліся, бо восенню 1939 г. Заходняя Беларусь уз'ядналася з БССР.

У СССР жа пераважалі юбілеі, звязаныя з гісторыка-рэвалюцыйнай тэматыкай. Толькі пасля Вялікай Айчыннай вайны пачалі адзначацца юбілеі гарадоў. Іх святкаванні былі актамі гістарычнай памяці і адначасова мерапрыемствамі па прапагандзе палітыкі

СССР і КПСС. У першыя пасляваенныя дзесяцігоддзі юбілеі адзначылі найперш галоўныя гарады Саветаў Саюза — Масква і Ленінград. Першым афіцыйным святкаваннем Дня горада стала 800-годдзе Масквы, якое адбылося 7 верасня 1947 г. Адзначэнне 250-годдзя Ленінграда з 1953 на 1957 г. перасунула смерць І. Сталіна. Першым з беларускіх гарадоў Дзень горада адзначыў у 1962 г. Полацк, які святкаваў 1100 гадоў свайго існавання. Але гэта супала са 150-годдзем Айчыннай вайны 1812 г., таму гэты юбілей быў сціплы. Пазней — у 1974 г. — адзначалі 1000-годдзе Віцебска, а ў 1980 г. — 1000-годдзе Турава.

Для афіцыйнага святкавання юбілею горада патрэбны быў дазвол цэнтральных партыйных і дзяржаўных органаў СССР. А ў Маскве раўніва ставіліся да юбілеяў гарадоў саюзных рэспублік. Так, на працягу двух гадоў (1980—1981 гг.) "прабівалася" рашэнне аб святкаванні 1500-годдзя Кіева ў 1982 г. Пастанова ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР № 1361 ад

ВАБІШЧЭВІЧ Аляксандр Мікалаевіч.

Загадчык кафедры гісторыі славянскіх народаў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С.Пушкіна, доктар гістарычных навук, прафесар. Нарадзіўся ў в. Рубель Столінскага раёна Брэсцкай вобласці ў 1965 г. У 1990 г. закончыў гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1990—1992 гг. працаваў настаўнікам у СШ № 21 г. Брэста. З 1992 г. працуе ў Брэсцкім дзяржаўным ўніверсітэце імя А.С.Пушкіна. Аўтар больш за 300 навуковых публікацый, у тым ліку манаграфій "Асвета ў Заходняй Беларусі (1921—1939 гг.)" (Брэст, 2004), "Нацыянальна-культурнае жыццё Заходняй Беларусі (1921—1939 гг.)" (Брэст, 2008), вучэбна-метадычнага комплексу "Гісторыя культуры Беларусі" (Брэст, 2016). Адзін з суаўтараў калектывных прац "Гісторыя Беларусі" (Т. 5. Мн., 2006), "Гісторыя Пінска. Ад старажытнасці да сучаснасці" (Мн., 2012), "Рижскі мир у судыбе беларускага народа. 1921—1953 гг." (Мн., 2014), "Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich" (Bydgoszcz, 2016), "Od konfliktu do współistnienia i współpracy" (Bydgoszcz, 2017).

12 снежня 1958 г. "Аб навадзенні парадку ў святкаванні юбілеяў" устанавіла строгі парадак у наладжванні юбілейных святкаванняў. Прадугледжвалася, што "памятныя даты гістарычных падзей, юбілеі масавых грамадскіх арганізацый, асобных буйных прадпрыемстваў, навуковых і вучэбных устаноў адзначаюцца толькі з дазволу ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР пры наяўнасці асабліва выдатных дасягненняў ці важнага значэння падзей у гісторыі нашай дзяржавы...". Пры гэтым падкрэслівалася, што "юбілеі патрэбна адзначаць сціпла, з удзелам мясцовай грамадскасці, як правіла, без расходвання сродкаў дзяржаўных і грамадскіх арганізацый"³.

Узрост старажытных гарадоў, у тым ліку Брэста, часцей за ўсё адлічаюць ад даты першай згадкі ў летапісах. Адносна даты першага ўпамінення Брэста да гэтага часу існуюць розныя меркаванні. Разыходжанні назіраліся яшчэ ў дарэвалюцыйны час. Як пачатковую дату ў летапіснай гісторыі Брэста польскі гісторык Ю. Ярашэвіч пазначыў 1018 г.⁴. На яго пазней спасылаўся расійскі гісторык П. Баброўскі⁵. У прадмове да III тома Актаў Віленскай археаграфічнай камісіі тагачасны яе старшыня Я. Галавацкі адзначаў, што ўпершыню ў летапісах Бярэсце ўзгадана ў 1016 г.⁶. Са спасылкай на яго гэтую дату як дату заснавання горада называў аўтар адной з першых прац па гісторыі Брэста Х. Зоненберг⁷, яна згадвалася і ў календарых-даведніках Брэст-Літоўска напярэдадні Першай сусветнай вайны⁸. Бярэсце як горад, які ў 1015 г. уваходзіў у склад Тураўскага княства, адзначаў святар і гісторык Л. Паеўскі (ён таксама ўказваў, што ў летапісах Бярэсце ўзгадвалася з 1016 г.)⁹, гэтая дата паддзена і ў тагачаснай "Ваеннай энцыклапедыі"¹⁰.

Аднак найбольш пашыранымі сталі даты 1017 і 1019 гг. Дарэвалюцыйныя расійскія гісторыкі М. Карамзін і С. Салаўёў спасылаліся на першы спіс Наўгародскага летапісу, дзе сказана: "в лето 6525 (1017) Ярослав иде к Берестю". Польскі гісторык Г. Лаўмянскі, савецкі даследчык М. Ільін таксама прытрымліваліся гэтай даты. У канцы 1966 г. беларускі вучоны Г. Штыхаў адзначыў: "у спрэчцы маюць рацыю тыя даследчыкі, якія трымаюцца даты 1017", — і параіў у наступным (1967 г.) разам з 900-годдзем Мінска шырока адзначыць і 950-годдзе Брэста¹¹. Сярод сучасных прыхільнікаў, што адстойваюць дату 1017 г., варта назваць брэсцкіх аўтараў А. Гладышчука, А. Нікітчыка¹².

Іншыя даследчыкі спасылаліся на "Аповесць мінулых гадоў" (Іпацьеўскі і іншыя летапісы), дзе Бярэсце ўпершыню ўзгадана пад 6527 (1019 г.) як буйное, добра ўмацаванае паселішча. У Іпацьеўскім летапісе адзначана: "А Святополк бежа. Бежаццю же ему и на паде на нь бес. И раслабеша кости его и не можаше седети на кони. И ношахуть и в носилах. И принесоша и к Берестию"¹³. У дарэвалюцыйнай Расіі такі пункт гледжання мелі В. Тацішчаў, А. Шахматаў (ставіў пад

сумненне дату 1017 г.). У савецкай гістарычнай навуцы вядучай стала пазіцыя акадэміка М. Ціхамірава, які сярод старажытнарускіх гарадоў XI ст. пералічваў і Бярэсце. "Горад упамінаецца ўжо ў 1019 г. у сувязі з бегствам Святаполка Акаяннага ў Польшчу і малюецца як апошні рускі пункт перад Польскай зямлёй"¹⁴. Гэтай думкі прытрымліваліся гісторыкі М. Беражкоў і Д. Ліхачоў. У "Гісторыі Беларускай ССР" (1961 г.) сярод 10 гарадоў, якія названы ў летапісах на заходніх землях Русі, Брэст пералічаны пад 1019 г.¹⁵. Беларускі археолаг П. Лысенка ўслед за "Аповесцю мінулых гадоў" і пазнейшымі летапіснымі зборамі першае ўпаміненне горада звязаў з 1019 г. Пры гэтым яго археалагічныя даследаванні Бярэсця паказалі, што як пагранічная крэпасць і апорны пункт славянскай каланізацыі ён быў заснаваны ў канцы X ст.¹⁶.

У сярэдзіне 1960-х гг. сярод гісторыкаў і прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі не было цвёрдага пераканання адносна першага ўпамінення Брэста. Яскравым прыкладам з'яўляюцца ацэнкі дырэктара Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея І. Бірулі. На старонках абласной газеты ў 1958 г. ён называў дату 1019 г., а ў 1964 г. — 1017 г.¹⁷. Апошнюю дату можна сустрэць і ў публікацыях іншых краязнаўцаў¹⁸. Нягледзячы на разыходжанні, відавочна, што першае ўпаміненне Бярэсця звязана з падзеямі 1015—1019 гг., калі ішла барацьба за кіеўскі пасада паміж князямі Святаполкам і Яраславам.

Ініцыятыва аб святкаванні 950-годдзя Брэста зыходзіла ад гарадскіх улад. Аднак ім трэба было атрымаць адпаведны дазвол найперш у Мінску з боку вышэйшых беларускіх партыйных і савецкіх органаў. Першапачаткова планавалася адзначыць 950-годдзе горада ў 1967 г. на гарадскім узроўні. Па прапанове Брэсцкага гаркама КПБ і гарсавета на пасяджэнні бюро Брэсцкага абкама партыі ад 13 лютага 1967 г. абкам прасіў ЦК КПБ "у сувязі з тым, што ў 1967 годзе спаўняецца 950 гадоў з часу **першага летапіснага ўпамінення** (выдзелена намі. — **А.В.**) пра горад Брэст... дазволіць правядзенне ў маі 1967 года святкавання 950-годдзя горада Брэста"¹⁹.

Аднак ад рэспубліканскага цэнтра дазволу так і не атрымалі. Як паказваюць нашыя пошукі ў фондах Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, афіцыйнага разгляду гэтага пытання ў ЦК КПБ не было. Мяркуем, што ўсё вырашалася ў рабочым парадку (не выключана, пасля кансультацый з уладамі СССР). На наш погляд, на гэта маглі паўплываць наступныя акалічнасці: адсутнасць адзінства і спрэчкі ў навуковым асяроддзі адносна першай летапіснай згадкі пра Бярэсце (1017 ці 1019 г.); на 1967 г. прыпадаў 900-гадовы юбілей Мінска (асноўныя ўрачыстасці якога былі запланаваныя якраз на май гэтага года, аднак былі даволі сціплымі); больш значнай падзеяй лічылася 50-годдзе Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г., якое святкавалася цэлы год па ўсёй краіне.

У верасні 1968 г. Брэсцкі гаркам партыі зноў разглядаў пытанне "Аб падрыхтоўцы і правядзенні святкавання 950-годдзя горада Брэста". Было прапанавана правесці свята 17 верасня 1969 г. Для Брэста гэты дзень з'яўляўся знамянальным — адзначалася 30-годдзе ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР. Да арганізацыі святкавання аднесліся з усёй адказнасцю — стварылі аргкамітэт для падрыхтоўкі і правядзення свята, які ўзначаліў старшыня гарвыканкама І.М.Калілец, камісіі па асобных галінах народнай гаспадаркі і культуры. Праз месяц распрацаваны план мерапрыемстваў аб падрыхтоўцы і правядзенні 950-годдзя Брэста трэба было прадставіць на зацвярджэнне ў гаркам партыі²⁰.

У пратаколе пасяджэння Брэсцкага абкама партыі ад 13 студзеня 1969 г. матывіроўка святкавання юбілею горада засталася амаль нязменнай у параўнанні з фармулёўкай 1967 г.: "у сувязі з тым, што ў 1969 годзе спаўняецца 950 гадоў з часу **першых летапісных упамінаванняў** (выдзелена намі. — **А.В.**) пра існаванне горада Брэста"²¹. Трэба меркаваць, што абгрунтаванне прыведзена далікатна, з улікам папярэдняй няўдалай спробы правесці святкаванне. Акрамя дазволу, у ЦК КПБ прасілі абавязаць Дзяржаўны камітэт па друку пры Савеце Міністраў БССР выдаць кнігу пра горад, паскоруць выданне паштовак і альбомаў, прысвечаных Брэсту і крэпасці-герою, а Дзяржаўны камітэт па кінематаграфіі — стварыць кароткаметражны фільм²². Пасля абмеркавання ў гарвыканкаме, гаркаме і двойчы ў абкаме партыі на пасяджэнні бюро Брэсцкага абкама 20 сакавіка 1969 г. канчаткова было прынята рашэнне аб правядзенні святкавання 23—25 мая 1969 г., "аб запрашэнні для ўдзелу ў святкаваннях дэлегацый у складзе 3-х чалавек ад гарадоў-герояў, ад г. Мінска, ад абласных цэнтраў рэспублікі, а таксама ад г. Луцка Украінскай ССР і г. Любліна Польскай Народнай Рэспублікі", аб накіраванні рашэння на зацвярджэнне ў ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР.

Паводле спланаванага каштарысу, прасілі дазволіць выканкаму Брэсцкага абласнога Савета дэпутатаў працоўных вылучыць 25 258 рублёў на правядзенне святочных мерапрыемстваў²³. У праекце каштарысу былі пазначаныя выдаткі на запрашэнне дэлегацый і майстроў мастацтва на тры дні — 1440 рублёў, з іх на ўтрыманне дэлегацый гарадоў-герояў, Луцка, Любліна, абласных гарадоў БССР і абаронцаў крэпасці — па 8 рублёў у дзень на чалавека. Два канцэрты Дзяржаўнага ансамбля танца БССР пад кіраўніцтвам А.Р.Апанасенкі ацэньваліся ў 1400 рублёў, а на камандзіровачныя выдаткі і размяшчэнне ансамбля танца "Юнасы" з Баранавічаў — 510 рублёў. Былі спланаваныя выдаткі на распрацоўку сцэнарыя і пастаноўку тэатралізаванага відовішча на стадыёне "Спартак", на рэжысуру і пастаноўку спар-

тыўнай часткі, на запрашэнне і ўтрыманне групы з 10 мацнейшых гімнастаў і акрабатаў БССР, пастаноўку феерверка і заключны дзень святкавання. У выдаткі на афармленне свята ўключалі выраб эскізаў рэкламы святкавання, праграм свята, канцэртаў, побыту дэлегацый, запрашальных білетаў і канвертаў, рэкламных і святочных выданняў, афармленне стадыёна, радыёэфікацыю, выраб юбілейнага медалю тыражом 1 тысяча экзэмпляраў (5000 рублёў), кветкі і вянкi дэлегацыям для ўскладання ў крэпасці. На правядзенне спартыўнай часткі свята адводзілася 9870 рублёў — на набыццё белай тканіны, маек, трыко, касцюмаў, фарбаў, сшыткаў, выраб канструкцый і памошту на стадыёне. На ўрачысты прыём (банкет) гасцей і групы ўдзельнікаў гарадской юбілейнай сесіі (усяго 200 чалавек) была запланавана нязначная сума — 800 рублёў²⁴. У склад удзельнікаў прыёму ўключылі членаў бюро гаркама партыі (9 чалавек), выканкама гарсавета (11), бюро абкама партыі (11), выканкама абласнога савета (15), удзельнікаў дэлегацый гасцей (45), абаронцаў Брэсцкай крэпасці (8), ганаровых грамадзян Брэста (5), дэпутатаў гарсавета, знакамітых людзей горада (25), кіраўнікоў прадпрыемстваў, будоўляў, навучальных устаноў (15), прадстаўнікоў вайсковых часцей і злучэнняў гарнізона (16), Герояў Савецкага Саюза, Герояў Сацыялістычнай Працы, якія жылі ў Брэсце (11), прадстаўнікоў падшэфнага Брэсцкага раёна (9), работнікаў мастацтва і культуры, удзельнікаў святочнага канцэрта (20). У гэтым пераліку, які дадаваўся да пратакола пасяджэння бюро Брэсцкага абкама партыі ад 10 сакавіка 1969 г., алоўкам было пазначана: "у ЦК і СМ (Савет Міністраў. — **А.В.**) не высылать"²⁵.

На гэты раз у Мінску падтрымалі ініцыятыву аб святкаванні юбілею Брэста. На наш погляд, на карысць 1019 г. як зыходнага пункту ў гістарычным летапісе Брэста немалую ролю адыгралі вынікі археалагічных раскопак Пятра Фёдаравіча Лысенкі, што пачаліся ў 1968—1969 гг. Мяркуемае месцазнаходжанне старажытнага Бярэсця²⁶ было тады ім пацверджана і дало адказы на пытанні аб месцы, часе і этнасе горада, які з беларускіх гарадоў па старажытнасці саступаў толькі Полацку і Тураву²⁷.

Да 1969 г. Брэст як абласны горад ператварыўся ў буйны прамысловы і культурны цэнтр. За пасляваенны час было адноўлена і пабудавана 33 прамысловыя прадпрыемствы, у горадзе паўсталі новыя галіны — электратэхнічная, тэкстыльная. Толькі ў 1960-я гг. у Брэсце ўступілі ў дзеянне 15 новых прамысловых прадпрыемстваў — завод электравымеральных прыбораў (электрамеханічны), дывановы камбінат, завод "Газаапарат", панчошная фабрыка, электралямпава завод і інш. У сувязі з 50-годдзем БССР і КПБ у студзені 1969 г. Брэст узнагародзілі Памятным сцягам, а вялікая група рабочых і служачых атрымала ордэны і медалі.

Горад фактычна ператварыўся ў заходнюю, парадную, браму СССР. Ад пабачанага ў Брэсце ў большасці замежных турыстаў мусіла складацца першае (станоўчае) уражанне пра краіну. Таму ўсё рабілася, каб горад выглядаў прыстойна. Было разгортнута маштабнае будаўніцтва. Згодна з генеральным планам 1965 г., прадугледжвалася перспектыўнае развіццё Брэста да 1983 г. — пераважна ва ўсходнім, а таксама ў паўднёвым напрамку. Ужо ўзводзіўся ўсходні прамысловы раён, разгарнулася будаўніцтва мікрараёна Усход, разлічанага на 60 тысяч жыхароў. Былі створаныя арыгінальныя архітэктурныя ансамблі 9-павярховых жылых дамоў. На працягу 1966—1970 гг. у эксплуатацыю ўвялі каля 213 тыс. м² жылля²⁸. Была завершана першая чарга Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута, адкрытага ў 1966 г. (цяпер — Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт), актыўна ішло будаўніцтва гасцініц "Беларусь" (адкрыта ў 1971 г.), "Інтурыст" (адкрыта ў 1975 г.), абласной бальніцы (пачала працаваць з 1974 г.) і іншых значных аб'ектаў. Да 1983 г. колькасць жыхароў Брэста павінна была вырасці да 200 тыс. чалавек (у 1983 г. яна склала 207,6 тыс. чалавек²⁹), а тэрыторыя горада — павялічыцца ў два разы³⁰. У маі 1968 г. пачалося будаўніцтва мемарыяльнага комплексу "Брэсцкая крэпасць-герой" (яго адкрылі 25 верасня 1971 г.).

Брэст становіўся прывабным цэнтрам турызму. Так, у 1968 г. яго наведалі больш за 200 тыс. савецкіх і каля 62 тыс. замежных турыстаў³¹. Найперш іх знаёмілі з Брэсцкай крэпасцю. Атрымаўшы глыбокі ўражанні ў музеі абароны крэпасці, прафесар Фланіган з ЗША адзначыў: *"Я зразумеў і ўсвядоміў, што свет, у якім мы жывём, выглядаў бы зусім інакш, калі б савецкі народ не змагаўся так гераічна супраць фашызму. Мы не павінны забываць абаронцаў Брэсцкай крэпасці і тых, хто самааддана змагаўся на іншых франтах. Мы напоўнены ўдзячнасцю савецкаму народу"*³².

Будучы юбілей актывізаваў грамадска-палітычнае і культурнае жыццё горада. Праводзіліся шматлікія мітынгі рабочых і служачых. Адчуваўся ўплыў савецкай ідэалогіі, бо ўвесь 1969 г. быў *"годам ленінскай ўдарнай працы"* напярэдадні святкавання 100-годдзя У.І.Леніна ў красавіку 1970 г. Да 7 лістапада 1970 г. прадпрыемствы Брэста мусілі не толькі выканаць план VIII пяцігодкі (1966—1970 гг.), але і выпусціць звышпланавай прадукцыі на 24 млн. рублёў. У 1969 г. адзначалася і 25-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Дасягненні брэсцкіх прадпрыемстваў былі добра вядомыя па ўсім Савецкім Саюзе. Завод "Газаапарат" па выніках першага квартала 1969 г. заняў 2-е месца ва ўсесаюзным спаборніцтве і ўзяў абавязацельства даць у год 10 тыс. пліт, а 69 рабочых прадпрыемства ўжо працавалі ў лік 1971 г. Дывановы камбінат атрымаў званне *"прадпрыемства высокай культуры"*.

А завод электравымяральных прыбораў датэрмінова выканаў план пяці месяцаў 1969 г. па тавары, вале і рэалізацыі прадукцыі, а ва ўсесаюзным спаборніцтве заняў 3-е месца ў сваёй галіне. Некаторыя рабочыя па індывідуальным плане працавалі ўжо ў лік другога паўгоддзя 1970 і нават красавіка 1971 г. Дырэктар завода У.Сальнікаў з пафасам выказваўся аб працоўным энтузіязме перадавікоў вытворчасці: *"Што кірвала гэтымі людзьмі? Любоў да працы, да сваёй спецыяльнасці, рабочы гонар"*³³. У сярэдзіне мая 1969 г. у Брэсце была арганізавана прамысловая выстава-рапарт калектываў прадпрыемстваў аб сваіх працоўных поспехах.

Лектарская група гаркама партыі і гарадской арганізацыі таварыства "Веды" зладзіла чытанне лекцый і дакладаў, тэматычныя вечары "Маладосць старажытнага горада" на прамысловых прадпрыемствах, будоўлях, у арганізацыях і навучальных установах. Найбольш актыўны ўдзел у іх прынялі супрацоўнікі музеяў і настаўнікі гісторыі школ, выкладчыкі і студэнты Брэсцкага дзяржаўнага педагагічнага інстытута (цяпер Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт). Змест лекцый рэгламентаваўся, яны былі нацэленыя на прапаганду ідэй савецкага патрыятызму.

Брэсцкі абласны краязнаўчы музей арганізаваў юбілейную выставу. Галоўны мастак горада Пётр Данелія распрацаваў макет памятнага медаля і значкоў, герба і гарадскіх ключоў. Медаль з алюмінію выйшаў тыражом 1000 асобнікаў на мінскім заводзе "Тэрмапласт". На асноўным баку дыяметрам 70 мм у цэнтры была змешчаная выява Холмскіх варот Брэсцкай крэпасці, злева — сімвалічная выява Вечнага агню, на другім плане — будынка чыгуначнага вакзала, пагранічнага слупа, зверху — сярпа і молата ў сонечным дыску. Зверху быў надпіс "Брэст", знізу "1019—1969 г.". На адваротным баку медаля — выява шчыта з надпісам "950 год" у абрамленні дубовай і лаўровай галінак, над шчытом — выява шлема, мяча, баявой сякеры, стрэлаў, пад шчытом — дзвюх злучаных рэк (Заходні Буг і Мухавец)³⁴. Калектыв аўтараў падрыхтаваў кнігу пра Брэст³⁵. Таксама адбыліся выставы-продажы, літаратурныя і мастацкія конкурсы і іншыя мерапрыемствы. Гораду прысвячаліся карціны, вершы, эсэ, музычныя творы і г. д.

Юбілейныя матэрыялы пра Брэст з'явіліся як у рэспубліканскім, так ва ўсесаюзным перыядычным друку. Беларускі пісьменнік Генадзь Бураўкін на старонках газеты "Праўда" (быў тады яе карэспандэнтам у Беларусі) у экскурсе ў гісторыю горада зрабіў наступнае рэзюмэ: *"Слаўная баявая гісторыя гэтага горада-крэпасці, цудоўныя яго перспектывы". Ён падзяліўся ўзнёслымі ўражаннямі пра горад: "Хто б ні прыехаў сюды, абавязкова адзначыць утульнасць Брэста, яго ўладкаванасць і спакой. Чыстыя алеі каштанаў, акацыі і клёнаў настройваюць на няспешнасць... у Брэста слаўнае мінулае і прыгожая будучыня"*³⁶.

Петраграда, лаўрэат Ленінскай прэміі 1964 г. за кнігу "Брестская крепость", у сваім віншаванні прызнаўся ў тым, што гады працы над гісторыяй гераічнай абароны Брэсцкай крэпасці ў чэрвені — ліпені 1941 г. ператварылі яго ў *"аднаго з патрыётаў вашага выдатнага горада"*⁴².

У звароце да жыхароў горада гаркам партыі і гарсавет дэпутатаў працоўных разам з віншаваннем з 950-годдзем Брэста усхваляў сацыялістычны лад і *"мудрую палітыку партыі камуністаў"*: *"Няхай пашыраецца напярэдадні стагоддзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільча Леніна, з імем якога звязаны ўсе нашыя здзяйсненні, працоўнае спаборніцтва берасцейцаў за датэрміновае выкананне заданняў пяцігодкі. ...Творчага натхнення вам у працы ў імя камунізму, вялікага асабістага шчасця"*⁴³.

Кульмінацыяй свята сталі мерапрыемствы 24—25 мая 1969 г. 24 мая на плошчы Леніна адбыўся мітынг. Спачатку ў прысутнасці калон працоўных з транспарантамі і лозунгамі пад фанфары аркестра былі ўскладзены вянкi да помніка У.Леніну, што разглядалася як *"даніна бязмернай любові і прызнання генію, чым імем асветлены і сагрэты ўсе нашы перамогі, усё наша жыццё"*⁴⁴. Сярод выступоўцаў на мітынгу былі першы сакратар Брэсцкага абкама партыі У.Мікуліч, першы сакратар Мінскага гаркама партыі В.Шарапаў, кіраўнікі дэлегацый з Любліна і Луцка, прадстаўнікі грамадскасці горада.

Пасля мітынгу адбылося ўрачыстае пасяджэнне ў абласным драмтэатры з удзелам грамадскасці горада, гасцей і дэлегацый з Мінска і абласных цэнтраў, гарадоў і раёнаў Брэсцкай вобласці, Луцка, Любліна, з ушанаваннем ганаровых грамадзян горада. Першы намеснік старшыні Савета Міністраў БССР У.Лабанок зачытаў віншаванне з 950-годдзем горада працоўным Брэста, гаркаму партыі і гарсавету дэпутатаў працоўных, адрасаваны ім ад ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі (у віншаванні адзначаўся працоўны подзвіг берасцейцаў па аднаўленні свайго горада): *"У пасляваенныя гады рабочыя, служачыя і інтэлігенцыя Брэста, абапіраючыся на ўсебаковую дапамогу працоўных рэспублікі і ўсёй краіны, сваёй самаадданай працай у кароткі тэрмін аднавілі разбураныя вайной прамысловасць і гарадскую гаспадарку, дабіліся выдатных поспехаў у развіцці эканомікі і культуры... Горада жадаем працоўным Брэста новых выдатных перамог у іх стваральнай працы на карысць нашай вялікай сацыялістычнай Радзімы"*⁴⁵. З дакладам выступіў першы сакратар Брэсцкага гаркама партыі У.Грынько, а прывітальнае пасланне зачытаў старшыня выканкама Брэсцкага абласнога савета дэпутатаў працоўных К.Мацюшэўскі. Далей са словамі вітання звярнуліся кіраўнікі дэлегацый, якія прыбылі на ўрачыстасці, ушанавалі ганаровых грамадзян Брэста.

Вечарам 24 мая 1969 г. адбыўся ўрачысты канцэрт, у якім удзельнічала 250 самадзейных артыстаў. Яго адкрылі песняй кампазітара С.Тулікава на словы паэта Л.Ашаніна *"Ленін заўсёды з табою"*. Сярод выканаўцаў былі творчыя калектывы — лаўрэаты Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацтва: народная хараваая капэла клуба чыгуначнікаў, народная хараваая капэла настаўнікаў і хор педінстытута, дырыжыравалі якімі заслужаныя артысты Беларусі Мікалай Шошчыц і Інэса Вінаградава (пазней заслужаныя работнікі культуры Беларусі)⁴⁶. Выступалі народны ансамбль танца *"Радасць"* з Брэста (мастацкі кіраўнік — Анатоль Вараб'ёў, пазней заслужаны работнік культуры, народны артыст Беларусі, ганаровы грамадзянін Брэста), а таксама ансамблі танца гарадскіх дамоў культуры з Пінска і Баранавічаў.

Свята працягвалася 25 мая 1969 г. на стадыёне *"Спартак"* (цяпер абласны спартыўны комплекс *"Брэсцкі"*). Гледачам паказалі вялікае тэатралізаванае і спартыўнае відовішча з трох частак: тэатралізаванае прадстаўленне, што адлюстроўвала асноўныя эпізоды з гісторыі горада; канцэрт калектываў мастацкай самадзейнасці з удзелам прафесійных калектываў і асобных выканаўцаў; спартыўную частку і фінал свята. Тэатралізаванае прадстаўленне адкрываў парад спартсменаў-матацыклістаў. Паколькі ў СССР рыхтаваліся адзначыць *"найвялікшае свята працоўных — 100-годдзе з дня нараджэння У.І.Леніна"*, то першы матацыкліст трымаў сцяг-палотнішча з выявай У.Леніна, другі — з надпісам *"100 гадоў У.І.Леніну"*, трэці — з надпісам *"Брэсту — 950 гадоў"*, астатнія трымалі сцягі з надпісам аб юбілеі горада або спартыўныя сцягі.

Пасля праезду матацыклістаў у цэнтр поля стадыёну выйшлі тры акцёры ў даспехах старажытнарускіх воінаў, з мячамі, і падалі сігналы гукамі трубаў аб заснаванні горада⁴⁷. А далей было паказана больш за 20 эпізодаў з гісторыі горада. У першым за конным ваяром ехаў купецкі абоз, у другім плавала ладдзя з купцамі, у трэцім, як на палатне В.Васняцова, ехалі на конях тры багатыры, у чацвёртым на аўтамабілі, што рухаўся, узвзялі Брэсцкі *"стоўп"* (накшталт Камянецкай вежы) вышыняй 6—7 м, і *"тэўтонскія рыцары"* бралі яго ў аблогу. *"Дзяк"* зачытваў указ аб наданні Бярэсцю магдэбургскага права. Быў паказаны і ўдзел берасцейскай харугвы ў Грунвальдскай бітве 1410 г. У адным з эпізодаў на машыне была ўстаноўлена выява помніка ў гонар перамогі расійскіх войскаў над французскімі ў Кобрыне ў 1812 г., за гэтай машынай *"беларускія сяляне з віламі вялі палоннага французскага афіцэра"*. Вядучы-дыктар пракаментываў гэта так: *"войскі малага капрала з Корсікі, якія пераможным крокам прайшлі праз Еўропу, тут, на зямлі брэсцкай, спазналі горыч першага паражэння"*⁴⁸.

Асобныя эпізоды былі прысвечаны першамайскай дэманстрацыі ў Брэсце 1905 г., грамадзян-

скай вайне і ўстанаўленню савецкай улады ў горадзе ў жніўні 1920 г. Перыяд "белапольскай акупацыі" 1920—1930-х гг. быў прадстаўлены так: на машыне "везлі" сцены лагера ў Бярозе-Картузскай з рэвалюцыйнымі транспарантамі і лозунгамі на іх. Брэсцкі мір, уз'яднанне Заходняй Беларусі з БССР, абарона Брэсцкай крэпасці летам 1941 г., падпольная антыфашысцкая барацьба таксама знайшлі адлюстраванне ў сцэнарыі свята.

Для паказу пасляваеннага аднаўлення і стваральнай працы выйшаў зводны аркестр (100 чалавек), за ім ішлі ветэраны працы са сцягамі прадпрыемстваў і арганізацый. Дыктар расказваў аб перадавіках вытворчасці, аб сацыялістычным спаборніцтве ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння У.Леніна. Пачынаўся рапарт працоўных спраў буйнейшых прадпрыемстваў і арганізацый. Ішлі аўтамабілі асноўных прадпрыемстваў і арганізацый, за імі перадавікі вытворчасці неслі сцягі, заваяваныя ў сацыялістычным спаборніцтве. Асаблівае шанаванне было ганаровым грамадзянам Брэста. Дыктарам усхвалялася дружба народаў СССР і савецкі патрыятызм.

Эдуард Ханок выступае на гарадскім стадыёне Брэста.
25 мая 1969 г.

*Грудзьмі ў баях Радзіму адстаялі
Сыны з'яднанай ленінскай сям'і
Па праве мы гаспадарамі сталі
Зямной прасторы і касмічнай далі,
Бо з намі быў заўсёды наш Ільч...*⁴⁹

Шэсце завяршаў цягнік з выхаванцамі дзіцячых садкоў, што "сімвалізавала змену цяперашніх пакаленняў рабочых, тых, каму давядзецца завяршыць справу сваіх бацькоў у будаўніцтве камунізму"⁵⁰. "А гэтыя ўнукі ўжо бегаюць сёння па вуліцах горада, — гаварыў дыктар. — І гэта яны, як паўнапраўныя грамадзяне, будуць святкаваць 1000-гадовы юбілей Брэста. І гэта для іх сёння — нашы справы, нашы клопаты, нашы мары"⁵¹. Усяго ў тэатралізаваным прадстаўленні ўдзельнічалі 450 чалавек, былі задзейнічаны некалькі дзясяткаў коней і каля 40 аўтамабіляў⁵².

У другой частцы канцэрта 100 пар па ўсім полі стадыёна танчылі "Лявоніху". Выступалі лепшыя выканаўцы і калектывы мастацкай самадзейнасці з Брэста, Пінска, Баранавічаў, Дзяржаўны ансамбль танца БССР. Некалькі песень выканаў кампазітар Э.Ханок, які сваё дзяцінства і юнацтва правёў у Брэсце.

У трэцяй частцы сваё майстэрства паказвалі 1900 спартсменаў. Фіналам тэатралізаванага свята быў масавы фізкультурны нумар, калі пад музыку М.Глінкі "Слаўся!" у неба ўзляцелі 100 шароў з надпісамі "100 гадоў У.І.Леніну" і "Брэсту 950 гадоў". Для музычнага афармлення падбіраліся творы расійскай музычнай класікі, вядомых савецкіх кампазітараў. Эскізы старажытных касцюмаў, зброі, прылад працы і інш. выканалі брэсцкія мастакі У.Мікалаеў, М.Клімаў, выкарыстоўваліся касцюмы і рэквізіт кінастудыі "Беларусьфільм".

У святочныя дні ў горадзе быў арганізаваны канцэрт, дэманстраваліся фільмы, праводзіліся масавыя гулянні "Брэсцкая вясна" ў гарадскім парку культуры і адпачынку і скверах горада. Завяршылася свята феерверкам.

950-годдзе Брэста адзначалася паводле ідэйна-палітычных падыходаў, якія замацаваліся ў савецкі перыяд пры святкаванні юбілеяў гарадоў і складаліся з візуалізацыі юбілейнай тэматыкі ў гарадской прасторы, замацавання месцаў памяці, арганізацыі дэманстрацый, разнастайных форм і спосабаў мастацкага афармлення, узмацнення прапаганды ідэй сацыялізму і яго перавагі, прызнання рэгрэсам дарэвалюцыйнага мінулага, выключна пазітыўнага асвятлення сучаснасці і будучыні як прагрэсу ў развіцці горада⁵³. Хоць адзначаны ў 1969 г. юбілей Брэста стаў фактычна адным з састаўных мерапрыемстваў па падрыхтоўцы да 100-годдзя з дня нараджэння У.І.Леніна, аднак ён быў першым у гісторыі горада масавым святкаваннем, падрыхтаваным і праведзеным па ініцыятыве і пры падтрымцы мясцовых уладаў і шырокай грамадскасці. На афіцыйным узроўні

1019 год стаў агульнапрызнанай датай першага летапіснага ўпамінання Брэста. Яго 950-годдзе паклала пачатак трыдцці святкавання Дня горада.

¹ Гл.: Вабішчэвіч А. Крэпасць і горад Брэст-Літоўск у час Першай сусветнай вайны паводле сведчанняў выдавочаў // Беларускі гістарычны часопіс. 2015. № 8. С. 5—13.

² Брэст в 1919—1939 гг.: документы и материалы. Брэст, 2009. С. 209—210.

³ Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР № 1361 от 12.12.1958 "О наведении порядка в праздновании юбилеев" // Рэжым доступу: <https://rg.ru/2018/12/17/60-let-pazad-poiavilos-postanovlenie-ck-kpss-i-sovmina-sssr-nomer-1361.html>.

⁴ Jaroszewicz J. Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca wieku XVIII. Cz. 1. Wilno, 1844. S. 36.

⁵ Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами штаба: Гродненская губерния / сост. П.О.Бобровский. Ч. 2. Санкт-Петербург, 1863. С. 810.

⁶ Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссиею. Т. III. Акты Брестского гродского суда XVI—XVIII вв. Вильно, 1870. С. V.

⁷ История города Брест-Литовска. 1016—1907: по достоверным источникам и правоподобным умозаключениям / сост. Х.Зоненберг. Брест-Литовск, [1907]. С. 6.

⁸ Календарь-справочник гор. Брест-Литовска на 1913 год / сост. Я.М.Хмелевский. Брест-Литовск, 1912. С. 32.

⁹ Паевский Л.С. Город Брест-Литовск и его древние храмы: (исторический очерк). Гродно, 1894. С. 3.

¹⁰ Военная энциклопедия: в 18 т. Т. V. Санкт-Петербург, 1911. С. 67.

¹¹ Штыхаў Г. Колькі год Брэсту? // ЛіМ. 1966. 13 снежня. С. 2.

¹² Гладышук А.А., Никитчик А.Д. К вопросу о первой датировке Берестья // Берасцейскія кнігазборы. Брэсцкая Біблія — унікальны помнік культуры XVI стагоддзя: да 450-годдзя выдання: матэр. і даклады міжн. круглага стала, Брэст, 29—31 мая 2013 г. Брэст, 2014. С. 196—212; Гладышук А.А. Замок Берестейский: в 3 кн. Кн. 1: Русь. Гродно, 2017. С. 24—36, 53.

¹³ Полное собрание русских летописей. Т. 2. Ипатьевская летопись. Санкт-Петербург, 1908. С. 132.

¹⁴ Тихомиров М.Н. Древнерусские города. Москва, 1956. С. 33, 326.

¹⁵ История Белорусской ССР: в 2 т. Т. 1. Минск, 1961. С. 32.

¹⁶ Лысенко П.Ф. Берестье. Минск, 1985. С. 5, 11—13.

¹⁷ Бируля И. Из прошлого Бреста // Заря. 1958. 12 января. С. 4; Бируля И. Из прошлого Бреста // Заря. 1964. 23 августа. С. 4.

¹⁸ Шэлёхаў М. Брэсту — 950 гадоў // Навіны Палесся. 1967. 11 сакавіка. С. 4.

¹⁹ Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (далей — ДАБр). Ф. 1-п, воп. 22, спр. 23, арк. 17.

²⁰ ДАБр. Ф. 2-п, воп. 75, спр. 11, арк. 168—169.

²¹ ДАБр. Ф. 1-п, воп. 28, спр. 17, арк. 19—20.

²² Там жа. Арк. 20.

²³ ДАБр. Ф. 1-п, воп. 28, спр. 21, арк. 83.

²⁴ Там жа. Арк. 86—88.

²⁵ ДАБр. Ф. 1-п, воп. 28, спр. 23, арк. 227.

²⁶ Лысенко П.Ф. К вопросу об исторической топографии древнего Берестья // Материалы IX конференции молодых ученых АН БССР. Минск, 1965. С. 82—87.

²⁷ Лысенко П.Ф. Берестье. С. 5.

²⁸ Памяць: гісторыка-дакументальная хроніка Брэста: у 2 кн. Кн. 2. Мінск, 2001. С. 457.

²⁹ Там жа. С. 475.

³⁰ Саркисов Н., Горбачев А., Кузнецова С. Бресту — 950 лет // Архитектура СССР. 1969. № 8. С. 48—50.

³¹ Замскі М. Сівы і юны: Брэст напярэдадні свайго 950-годдзя // ЛіМ. 1969. 30 красавіка. С. 3.

³² Строки о Бресте и крепости-герое // Заря. 1969. 24 мая. С. 4.

³³ Сальников В. Рабочая слава // Заря. 1969. 24 мая. С. 3.

³⁴ Памятныя медалі Савецкай Беларусі: фотаальбом. Мінск, 1972. С. 31.

³⁵ Брест: историко-экономический очерк. Минск, 1970.

³⁶ Буравкин Г. Город мужества // Правда. 1969. 25 мая. С. 6.

³⁷ Ходцева Т. Золотые страницы истории // Заря. 1969. 24 мая. С. 2.

³⁸ Колесник В. Его звезда // Заря. 1969. 24 мая. С. 3.

³⁹ Дудко И. В мраморе и камне // Заря. 1969. 24 мая. С. 4.

⁴⁰ Гринько В. Город-воин, город-труженик // Заря. 1969. 24 мая. С. 1.

⁴¹ Зенькович В. Растёт достойная смена // Заря. 1969. 24 мая. С. 2.

⁴² Сердечные поздравления // Заря. 1969. 24 мая. С. 1.

⁴³ Плакат "Дорогие брестчане!" // Брэсцкая абласная бібліятэка імя М.Горкага, аддзел краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі.

⁴⁴ Древний и молодой: пресс-конференция в Брестском горисполкоме // Заря. 1969. 26 апреля. С. 3.

⁴⁵ Трудящимся города Бреста, Брестскому городскому комитету КПБ, Брестскому городскому Совету депутатов трудящихся // Заря. 1969. 27 мая. С. 1.

⁴⁶ ДАБр. Ф. 1293, воп. 1, спр. 229, арк. 1 адв. — 2.

⁴⁷ Там жа. Арк. 11.

⁴⁸ Там жа. Арк. 12, 14, 25.

⁴⁹ Там жа. Арк. 19.

⁵⁰ Там жа. Арк. 17.

⁵¹ Там жа. Арк. 33.

⁵² Замскі М. Сівы і юны: Брэст напярэдадні свайго 950-годдзя // ЛіМ. 1969. 30 красавіка. С. 3.

⁵³ Избушева А.М. Подготовка и проведение юбилея города в советской истории как способ сохранения и укрепления исторической и культурной памяти // Вестник Омского университета. Серия "Исторические науки". 2015. № 3 (7). С. 34.

Аўтар выказвае падзяку Брэсцкаму абласнаму краязнаўчаму музею за выкарыстаны ілюстрацыйны матэрыял.

«Вечна будзеш ты малады, Брэст наш, квітнеючы горад!»: як адзначалася 950-годдзе Брэста (да матэрыялу Аляксандра Вабішчэвіча)

Зварот уладаў Брэста да жыхароў горада з нагоды яго 950-годдзя.

Урачыстае пасяджэнне ў Доме партасветы, прысвечанае 950-годдзю Брэста. Фота 1969 г.

Святочны мітынг на плошчы У.Леніна ў Брэсце. 24 мая 1969 г.

Удзельнікі мітыngu на плошчы У.Леніна ў Брэсце. 24 мая 1969 г.

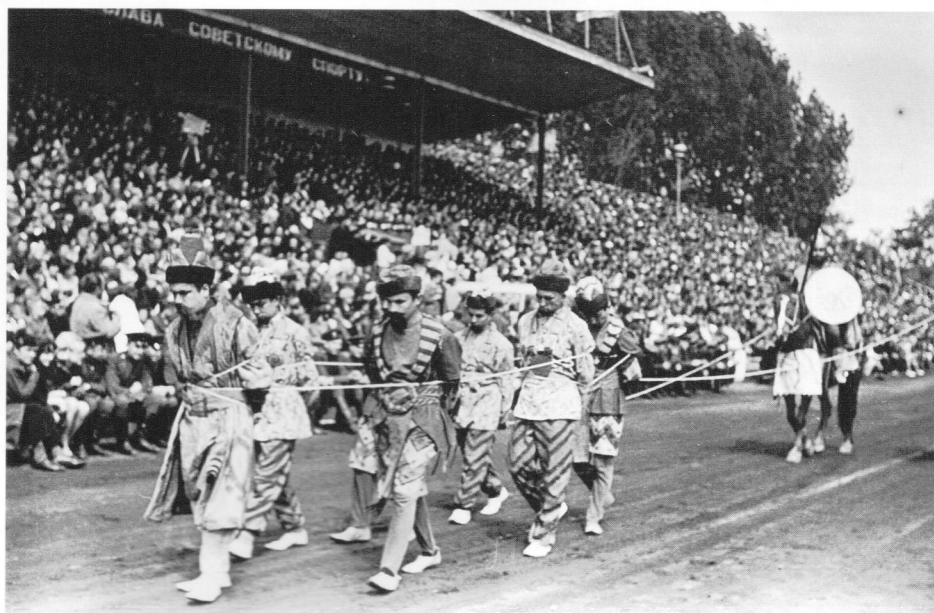
Ускладанне кветак да помніка У.Леніну. 24 мая 1969 г.

*Ганаровыя грамадзяне Брэста садзяць дрэвы ў Парку культуры і адпачынку імя 1-га Мая.
23 мая 1969 г.*

Фрагменты тэатралізаванага прадстаўлення на гарадскім стадыёне Брэста. 25 мая 1969 г.

ГОРОД МУЖЕСТВА

В эти дни пограничный город Брест отмечает свое 950-летие. Славна боевая история этого города-крепости, замечательны его перспективы.

История не сохранила имен тех далеких предков, что, уязвая в болотах и продираясь сквозь темные леса, пришли однажды к слиянию Мухавца и Буга и основали, удивленные красотой острова, заросшего стройными белостволивыми березами. Распрягли они лошадей, ступили со спящих проселенных потом рубашах и, жмурясь от белоснежной бересты, назвали свое поселение Берестьем. И не думали, не гадали, что через века будут сюда ехать заморские гости, чтобы, как святыню, увезти отсюда щепотку земли...

Сменились поколения. Буря вымывала с корнями потемневшие березы. Тянулись вверх тонкие прутья ковых берегов. Росло, мужало и крепло Берестье, на гербе которого красовалась каменная башня при слиянии двух рек. Ипатьевская летопись в 1019 году упоминает его уже как сложившееся крупное русское поселение.

За девять с половиной веков не раз Брест оказывался на пути разрушительных войн, не раз захватчики пытались стереть его с лица земли, выжечь и растоптать. После нашествия татар местность вокруг Бреста была настолько опустошена, что, по словам летописца, князь Даниил Романович не смог дальше ехать — «смирада ради множества убийств». Но выжила, поднялся город на ноги. В Грюнвальдской битве смело шли в бой с псами-рыцарями и его воины.

Листаясь страницами история Бреста и понимашь, как с годами, столетиями крепло в его жителях чувство гордости за родную землю, как воспитывались в них мужество и свободолюбие. В них рождалась заветная идея навек соединять свою судьбу с Россией. В крови воплощалась она в жизнь. И вот он стал западными воротами русского государства — город, поминаний побед Петра I в походах Суворова, слышавший на своих улицах шаг Гребенцова и

Чаадаева, Федора Глинка и Кюхельбекера. Постепенно, словно по давнему замыслу, теснясь он на восток, занимая равнину вдоль правого берега Мухавца, а на территории древнего городища строилась крепость, первый камень которой был торжественно заложен 1 июня 1836 года.

Теперь стоит только сказать «Брест» — в памяти обязательно всплывает крепость над Бугом. Здесь горело пламя солдатских волнений в дни первой русской революции 1905—1907 годов. В ней был подписан в 1918 году Брестский мир. Здесь насмерть срались против орд фашистской Германии воины бессмертного гарнизона.

В 4 часа 15 минут воскресным утром 22 июня 1941 года на крепость обрушились тысячи вражеских авиабомб, снарядов, мин. Ежесекундно сотрапалась от взрывов земля. Плавились кирпич. Как свечи, горели зеленые тополя. Из-за дыма и пыли не было видно солнца. Казалось, ничто живое не могло остаться под лавиной огня и металла. Но опять и опять навстречу фашистам летели пули и гранаты, опять и опять гремело «ура». Бойцы более 30 национальностей Советского Союза кровью своей и жизнью защищали здесь от варваров свободу Родины, великую ленинскую дружбу советских республик. Перед их мужеством и беспримерной храбростью с удивлением снимали шапки даже враги. Небывалый герой диверсант Олег Скорощин писал после войны: «Русский гарнизон крепости в буквальном смысле этого слова вел борьбу до последнего патрона, до последнего человека... То же самое было и в районе Брестского вокзала. Там войска противника сосредоточились в глубоких подвалах и откатывались славиться. Как я узнал позже, пришлось подвалы затопить, так как оказались неустойчивыми все другие попытки взять вокзал».

Гитлеровские орды уже катились по Смоленской земле. Геббельс трубил о скорой победе, а в развалинах Брестской крепости все еще звучали выстрелы. Только на 32-й день войны еле живого, измученного и израненного, потерявшего сознание взяли фашисты в плен одного из организаторов обороны пятачка майора П. Гаврилова.

Сейчас пишут книги и поют песни о бессмертной крепости. На ее знамени сияет Золотая Звезда Героя. И тинутся, тинутся сюда со всех уголков Советского Союза и из дальних стран безумные мальчишки и седые люди, чтобы благоговейно склонить голову перед великим подвигом человеческого духа и дотронулись до земли, поглотившей безумство огня и благородство пролитой во имя справедливости крови.

Сейчас в областном центре есть улица Героев обороны крепости, улицы имени Фомына, Натальева, Зубачева. Шаболовского — в честь сына Родины, армянских смерть ра-

ди жизни, ради сегодняшнего расцвета. Я иду по этим улицам и словно по-новому вижу красоту города, познаю его удивительно мирный и гостеприимный характер.

Кто бы ни приехал сюда, обязательно отметит уютность Бреста, его устроенность и покой. Чистые аллеи каштанов, акаций и кленов настраивают на историчность. В центре города много невысоких старых зданий, среди которых выделяются особняки с колоннами и верандами, сделанные по типу помещичьих домов. Они хоть и не блещут особыми архитектурными достоинствами, но как то своеобразно и неназойливо вписываются в сегодняшний ансамбль.

Сейчас в городе работают 33 промышленных предприятия. И если полвека тому назад Брест поставлял только тары, то теперь он дает машинное оборудование, электротранспорт, ковры, сукно, трикотаж.

— Конечно, — говорит председатель городской плановой комиссии Р. Ф. Долгова, — в масштабе страны мы со своей промышленностью выглядим более чем скромно. Но все-таки мы гордимся, что каждый час работы жителей города даст 96 газовых плит, 9,550 электротранспорт, 175 квадратных метров ковровых изделий и многое другое... Строятся заводы электроизмерительных приборов, электротранспорт, дренажных труб...

А вот что рассказывает главный архитектор города Анатолий Горбачев:

— Развиваться Брест будет на юг и на восток. В восточном направлении у нас сосредоточиваются основные промышленные предприятия. Красивым будет жилой район, рассчитанный на 60 тысяч жителей. Вырастет здесь большой торговый центр, а на набережной Мухавца — Дворец культуры на 1.200 мест.

В парковой зоне города задуман спортивный комплекс: дворец спорта, стадион, плавательный бассейн, велотрек, залы для тренировок. Значительно будет расширен парк культуры и отдыха «1 Мая» — через него центр города соединится с мемориальным парком Брестской крепости.

В самой же крепости уже начаты работы по подготовке к созданию большого мемориального комплекса. В прошлом году в Бресте побывало свыше 200 тысяч советских и около 62 тысяч иностранных туристов. Запланировано строительство двух гостиниц.

Я иду вечером Брестом. Любуюсь свечками каштанов, которые зажгла нынешняя поздняя весна, вдыхаю дурманящий запах черемухи и сирени, плывущий из дворов.

Брест. С него начинается Родина для каждого советского человека, кто пересекает Буг, возвращаясь с Западной землей. С его историей связано очень многое в защите Родины, в исполнении ленинского долга, в верности ленинскому красному знамени. Да, у Бреста славное прошлое и красивое будущее. У города, что начинался на острове, заросшем белостволивыми березами.

Г. БУРАВКИН.
(Мер. «Правда»).

г. Брест.

Памятная медаль да 950-годоўзя Брэста.

Юбілейны значок.